УДК 811.111’272’42

О. В. Бешлей,
аспірант
(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)
beshleyka@mail.ru
ORCID:0000-0001-5086-8965

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ КОНЦЕПТУ YOUTH

Стаття присвячена дослідженню структури та змістового наповнення концепту YOUTH, виведені домінуючі лексеми, що номінують даний концепт, встановлено базові семи у змісті значення у вигляді ядра та периферії. Номінація включає ім’я концепту, лексему youth, її синоніми, словосполучення, ідіоми. Проведений компонентний та словотвірний аналіз. Також встановлено місце досліджуваного концепту серед вікових категорій, які існують у свідомості носіїв мови. Аналіз проводиться на матеріалі тлумачних словників англійської мови.

Ключові слова: *сема, ядерні ознаки, периферійні ознаки, компонентний аналіз.*

Для дослідження структури і змістового наповнення концепту видається важливим визначення і розуміння концепту як "ментального утворення стохастичної структури". Стохастичний характер концепту зумовлений ймовірнісною природою світу. У змістовному плані концепти являють собою структуровані сукупності ознак (властивостей і відносин різного ступеню складності), які є характерними для сутностей даного класу. Відзначаються ознаки обов'язкові, які складають ядро концепту (його інтенсіонал), і периферійні. Інтенсіонал складається з гіперсеми концепту, за допомогою якої концепт вписується "в глобальну когнітивну структуру" як її складова, і гіпосем концепту, завдяки яким позначається його місце в цій структурі. А "периферійне інформаційне поле концепту утворюється його імплікаціоналом – сукупністю ознак, з різною мірою ймовірності імплікативно зв’язаних з його інтенсіональним ядром" [1: 54]. Крім цього, вчений, кажучи про зміст концептів, їх внутрішню структуру, зовнішні розмежуваннях і системні зв'язки, стверджує їх зумовленість структурою дійсного світу і, більше того, "структурою і змістом сукупної діяльності суспільної людини в дійсному світі" [1: 53].

Подібне розуміння сутності концепту знаходить відображення в даному дослідженні, **об’єктом** якого є концепт *YOUTH*, а **предметом** – виділення і опис обов’язкових і периферійних ознак згаданого концепту. **Мета** статті полягає у визначенні структури і змістового наповнення концепту за матеріалами лексикографічних джерел. Виділені компонентні одиниці маніфестуватимуть ядерні ознаки концепту або його *інтенсіонал*. Периферійні ознаки (*імплікаціонал*), які репрезентують "периферійне інформаційне поле концепту" ми досліджуватимемо на матеріалі художнього дискурсу, що складатиме подальшу **перспективу** нашого дослідження.

На нашу думку, вивчення концепту слід почати з його лексикографічного опису. Адже саме лексикографічний матеріал допоможе побудувати основу, "скелет" концепту, побачити його структуру, а всі інші отримані дані дозволять, висловлюючись метафорично, нанизати на цей скелет периферійні ознаки, тобто скласти досить об'єктивну картину досліджуваного концепту. З цією метою ми звертаємось до компонентного аналізу, який дозволить розкласти значення на певні структурні елементи.

Лексична номінація надає досліднику великі можливості в плані розкриття змісту концепту, у виявленні специфіки його мовного вираження у мові. В якості матеріалу служать тлумачення значень лексем, які репрезентують досліджуваний концепт. У першу чергу слід виділити інваріантну змістову одиницю концепту. Наступним кроком стане виявлення національно-культурних семантичних компонентів, специфічних для кожної мови, які найчастіше розташовуються ближче до периферії значення. Крім цього, необхідно враховувати і індивідуальну для лексичної одиниці конкретної мови внутрішню форму, а також асоціативне поле досліджуваної ознаки в мові, яка аналізується [2: 25–30].

Для того, щоб змоделювати структуру і склад досліджуваних концептів, в першу чергу ми звернулися до найрізноманітніших лексикографічних джерел. Аналізовані концепти є складними і комплексними утвореннями, оскільки, по-перше, одиниці, що виражають дані концепти, відносяться до різних частин мови (і, природно, передають відповідні тієї чи іншої частини мови відтінки значення), а, по-друге, мають різноманітну словотворчу структуру, і, отже, складну семну структуру.

Відбір лексичних одиниць проводився за схемою:

1) суцільна вибірка одиниць по тезаурусу, синонімічним і антонімічним словникам англійської мови по ключовому слову;

2) виділення потрібних одиниць шляхом аналізу семної структури слів і вибір тих одиниць, які мають у своїй структурі зумовлену сему віку.

При розподілі одиниць ми беремо до уваги:

1) лексичне значення одиниць;

2) синтаксичну структуру одиниць;

© Бешлей О. В., 2016

3) віднесеність до того чи іншого шару словникового складу англійської мови (літературного, нейтрального або розмовного);

4) відмінність в стильовому забарвленні (наприклад, офіційне, неофіційне, архаїчне, наукове, книжкове, зневажливе, евфемістичне або гумористичне вживання).

Лексема *youth* в тлумачних словниках англійської мови представлена неоднозначно. З одного боку, вона позначає період між дитинством і дорослістю ("the period between childhood and manhood"), а, з іншого боку, зміст поняття охоплює відрізок часу до віку середніх років (the period up to middle age). Таким чином, словникові статті тлумачних словників англійської мови в обсяг поняття концепту *youth* включають або етап підліткового віку, або етапи дитячого і підліткового віку. Наступне визначення концепту *youth* є, на наш погляд, найбільш точним – етап життя людини, що займає період життя після віку підлітка і до середнього віку. За даними тлумачних словників зрілий вік настає з сорока років ("the period of life between youth and old age, usually considered to be from 40 to 60 years of age" [3; 4]). Тому, ґрунтуючись на дефініціях молодого, підліткового і зрілого віку, ми приходимо до висновку, що молодість займає період життя людини від двадцяти до сорока років. Природно, зазначені вікові рамки досить умовні, з огляду на те, що категорія віку не є чітко структурованою ментальною сутністю, а являє собою континуум, в якому сусідні зони перетинаються і накладаються одна на одну [5: 23].

Варто зупинитись на більш детальному розгляді поняття молодості в англомовній лінгвокультурі, посилаючись на соціологічні та психологічні дослідження. У соціальному плані молодість є основним і найбільш поцінованою віковою категорією. Стереотипи поведінки молодих людей дуже часто стають суспільною особливістю нації. На цю соціальну групу орієнтуються політики, підприємці, діячі мистецтва.

У своєму змістовному визначенні – це процес постійного накопичення психофізіологічних новоутворень, освоєння соціального простору і рольового репертуару, рефлексії всіх відносин у цьому просторі, визначення в ньому себе, власної самоорганізації, яка відбувається в постійній взаємодії молодої людини з оточуючими (молодшими, однолітками, старшими), дорослим співтовариством у цілому. Іншими словами, молодіжний вік – це не тільки фаза розвитку, яка в психологічному сенсі знаходиться між дитинством і зрілістю, але "вік між недостатньо розвиненою духовною структурою дитини і міцної духовної структурою (відношення до норм, цінностей та символам) дорослого чоловіка або жінки".

Зміст всіх змістовних змін у процесі соціалізації полягає не тільки в придбанні, присвоєнні індивідом соціальних норм (на що, як правило, звертається основна увага), але і в самому розвитку соціальних властивостей, якостей, які властиві людській природі. Практично це здійснюється в досягненні певного рівня соціалізації, який типовий для конкретно-історичного товариства, але одночасно це і стан розвитку того самого соціального рівня, який характеризує людину певної епохи. При цьому соціальне начало в міру дорослішання все активніше визначає особливості функціонування індивіда зміст розвитку його індивідуальності.

Будучи складним, самостійним організмом, молодь являє собою невід'ємну частину суспільства, виступає як особливий суб'єкт багатопланових, різнохарактерних відносин, в яких вона об'єктивно ставить завдання і цілі взаємодії з дорослими, визначаючи напрямки спільної діяльності, розвиває свій суспільно значимий світ. Причому головною, внутрішньо закладеною метою молодіжного віку в цілому і кожної молодої людини зокрема, є дорослішання, тобто освоєння, привласнення, реалізація стану дорослості. Її суть складається "в тому, що суспільство відсторонює працездатних і які досягли статевої зрілості молодих людей від громадської відповідальності, щоб дати їм можливість підвищити свій власний потенціал".

Отже, при визначенні вікових меж поняття *молодість* в якості вихідних даних, на нашу думку, слід прийняти широко поширені погляди, що початком молодості (кінцем дитинства) є момент, коли в організмі людини завершуються фізіологічні та психічні процеси, пов'язані зі статевою зрілістю (інтервал від 12 до 16 років), а також ряд соціальних обставин, а кінцем молодості – момент, коли молода людина повністю вступає в положення дорослого, чому також відповідає ряд умов [6]:

1) Економічна незалежність, тобто відповідальність за придбання засобів, необхідних для власного існування і здатність створювати їх;

2) Особиста самостійність, тобто здатність приймати рішення, що стосуються особистості, у всіх сферах існування, без чужої опіки, без будь-яких обмежень, крім необхідних для співіснування в суспільстві;

3) Самостійне розпорядження засобами, якими володіє для існування;

4) Створення власного вогнища, незалежного від батьківського, прийняття відповідальності за його підтримку і управлінням ним.

Кожна з цих чотирьох умов є необхідною, але тільки всі разом узяті, вони є достатніми, щоб визнати факт – людина вже не перебуває у віковій категорії "молодість".

Англійський вчений Саймон Фріс [7] запропонував свій підхід до виділення поняття *молодість*, а саме: розгляд соціального контексту стану молодості, як процесу переходу від дитинства до дорослості. В його уяві, основними напрямами змін від дитинства до дорослості є: перехід від залежності – до незалежності і від безвідповідальності – до відповідальності. У цьому розумінні поняття молоді – це соціальний конструкт, якийсь узагальнений образ для виокремлення людей більш-менш спільного віку (Фрісом були запропоновані межі від 11 до 28/30 років), для яких характерний обмежений доступ до значущих економічних, соціальних і культурних ресурсів.

При складанні списку одиниць, маніфестуючи названий концепт, основою пошуку стало ключове слово *youth*. Автори використовуваних в дослідженні словників трактують "*молодість*" як дуже загальне поняття, яке включає в себе поняття дитинства і підліткового віку. У зв'язку з тим, що розуміння концепту "*молодість*" в даній роботі полягає у визначенні "період життя після віку підлітка і до віку зрілості, то при відборі одиниць з лексикографічних джерел, ми орієнтувалися на значення, які входять в рамки вище зазначеного твердження. Як виявилось, не всі одиниці, складові даного концепту, є однорідними утвореннями за своєю структурою. Частина з них представлена простими словами (їх зовсім невелика кількість, наприклад, young) і похідними (youthfulness). Іншу частину утворюють словосполучення (young blood).

Перед опрацюванням списку одиниць концепту *YOUTH* слід уточнити, що концепт *YOUTH*, як і будь-який інший з досліджуваних концептів, не є однорідним утворенням, оскільки уявлення про нього у свідомості англомовного етносу має різнорідний характер, що відображено і в мові – одиниці, що об'єктивують даний концепт, можна віднести як до ранньої, так і до пізньої молодості.

Таким чином, одиницями, що актуалізують концепт *YOUTH*, виявилися а) абстрактні іменники і їх словосполучення, які номінують розглянутий концепт, а також б) іменники, що позначають особу в даному віковому інтервалі: a) freshness, youthfulness; b) young person, young man, fellow, younker, whippersnapper, young woman, skirt, missy, minx, doll, deb, coed, chick, flapper, youth (молодь). До прикметників увійшли young, flowering, nubile.

Словосполучення, що репрезентують аналізований концепт, в змістовному плані слід розбити на три групи. До першої ми відносимо ті словосполучення, які номінують концепт *YOUTH*. Це одиниці структурно і семантично подільні (springtime of life, heyday of youth, happy days, tender age / years). Друга група містить словосполучення, також структурно і семантично подільні, які позначають людей аналізованого вікового періоду (young blood, rising generation). Перераховані словосполучення мають субстантивовану природу. Дієслівне словосполучення to be / come of age експлікує значення "стати повнолітнім. Ідіоматичні одиниці, які називають аналізований концепт, виражені одиницями may of life, flower of life.

Словотвірному аналізу підлягають іменні лексеми – іменники та прикметники. Іменники досліджуваного концепту за своєю природою є як похідними, так і первинними утвореннями (fellow, skirt, minx, doll, deb, coed, chick, youth). Всі похідні одиниці утворені за допомогою афіксації. Основою для утворення похідних іменників розглянутого концепту служать як самі іменники, так і прикметники та дієслова. Залежно від афікса, за допомогою якого утворюється той чи інший іменник, можна виділити кілька груп: *-ness:* freshness, youthfulness; *-er:* younker, whippersnapper, flapper; *-y:* missy. Прикметники представлені простими словами young і nubile.

Отже, у ході аналізу ми виявили основний набір сем, який і визначає специфіку слова, а також специфіку світосприйняття й поділу світу на найменші значущі компоненти носіями мови. З метою повного відображення організованої структури семантики досліджуваного концепту, пропонуємо розглядати її відповідно до ієрархії присутніх у значенні лексеми сем. Тож виділяємо три гіперсеми, що несуть найбільше смислове навантаження концепту, а також гіпосеми, які подають диференційну ознаку [8: 256]. Першою гіперсемою постає "*позначення молодості*". До ядерних одиниць відносяться абстрактні позначення молодості нейтрального стилю: youth, youthfulness. Список периферійних одиниць включає позначення молодості, які деталізують значення базових лексем. До них відносяться, головним чином, субстантивні словосполучення різної стильового забарвлення, а також містять додаткові семи в структурі свого значення (freshness; springtime of life, heyday of youth, happy days). Ідіоматичні одиниці May of life, flower of life теж складають периферію розглянутого компоненту значення.

Важливим елементом у семантичній структурі лексеми *youth* є гіперсема "*позначення особи молодого віку*". Ядерні одиниці – одиниці нейтрального стилю: young man ("молода людина"), young woman ("молода жінка"), young person, the youth ("молодь"). Периферійні одиниці деталізують одиниці першої групи, актуалізуючи яку-небудь гіпосему підгрупи, і розрізняються за стильовим забарвленням. Гіпосема I: "позначення особи чоловічої статі" (younker, whippersnapper). Гіпосема II "позначення особи жіночої статі" (skirt, missy, doll, minx, deb, coed, chick, flapper).

Гіперсема "вказівка на ознаку особи молодого віку", яка представлена прикметниками є, звичайно, невід'ємним компонентом у розкритті понятєвої основи досліджуваного концепту. Ядерної одиницею є одиниця нейтрального стилю: young. Периферійні одиниці, будучи стилістично маркованими, деталізують ядерні одиниці, актуалізуючи гіпосему "характеристики особи молодого віку" (flowering, nubile), які включають фізіологічну характеристику і характеристику зовнішності.

Таким чином, проведене нами дослідження дозволяє зробити наступні **висновки.** Концепт *YOUTH* представлений в лексикографічних джерелах, головним чином, іменними одиницями (іменниками і прикметниками), а також субстантивними словосполученнями. Концепт *YOUTH* має ад'єктивний характер, і прикметник young є "родоначальником" концепту "молодість" в англійській мові, його центром. Подібний висновок пов'язаний з тим, що саме лексема *young* служить опорою для визначення решти одиниць у структурі та складі розглянутого концепту. Субстантивована одиниця *youth* в даному випадку не складатиме центр семантичної структури концепту *YOUTH*, так як її смисловий образ багатогранний: вона номінує сам період ("молодість"), особа молодого віку ("юнак"), а також особи цього віку в їх сукупності ("молодь"). Крім цього, одиниця *youth* в будь-якому випадку визначається через прикметник *young*. Концепт базується на прототиповому значенні імені прикметника, а саме, значенні ознаки, властивості. Саме тому для дослідження актуалізації концепту *YOUTH* в художньому дискурсі ми братимемо за основу дві лексеми: іменник *youth* та прикметник *young*, що безпосередньо і номінують концепт *YOUTH.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Никитин М. В. Развернутые тезисы о концептах / М. В. Никитин // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – № 1. – С. 53–154.
2. Бабаева Е. В. Лексическое значение слова как способ выражения культурноязыкового концепта / Е. В. Бабаева // Языковая личность. Культурные концепты. Волгоград : Перемена, 1996. – С. 25–33.
3. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. – Macmillan Education, 2007. – 1872 p.
4. Oxford Advanced Learner's Dictionary / A. S. Hornby (Author), Editors : Joanna Turnbull, Diana Lea, Dilys Parkinson, Patrick Phillips. – 8th edition. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – 1796 p.
5. Крючкова Н. В. Концепты возраста (на материале русского и французского языков) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 "Теория языка" / Н. В. Крючкова. – Саратов, 2003. – 23 с.
6. Социальные практики современной молодежи : поиск новых идентичностей : материалы Всероссийской науч.-практ. конф. с международным участием. Барнаул, 21–22 мая 2009 г. / отв. ред. С. Г. Максимова. – Барнаул, 2009. – С. 34–38.
7. Frith S. The Sociology of Youth / S. Frith. London : Open University Press, 1984. – 265 p.
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Nikitin M. V. Razvernutyie tezisy o kontseptax [Deployed Theses on Concepts] / M. V. Nikitin // Voprosy kognitivnoi lingvistiki. – 2004. – № 1. – S. 53–154.
2. Babaeva E. V. Leksicheskoe znachenie slova kak sposob vyrazhenija kul'turnojazykovogo koncepta [The Lexical Meaning of the Word as a Way of Expressing Linguocultural Concept] / E. V. Babaeva // Jazykovaja lichnost'. Kul'turnye koncepty [Cultural Concepts]. Volgograd : Peremena, 1996. – S. 25-33.
3. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. – Macmillan Education, 2007. – 1872 p.
4. Oxford Advanced Learner's Dictionary / A. S. Hornby (Author), Editors : Joanna Turnbull, Diana Lea, Dilys Parkinson, Patrick Phillips. – 8th edition. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – 1796 p.
5. Kryuchkova N. V. Koncepty vozrasta (na materiale russkogo i franczuzskogo yazykov) [Concepts of Age (Based on the Russian and French] : avtoref. dys. na soiskaniie uchenoj stepeni kand. filol. nauk : specz. 10.02.19 "Teoriia yazyka" / N. V. Kryuchkova. – Saratov, 2003. – 23 s.
6. Sotsial'nye praktiki sovremennoy molodezhi : poisk novykh identichnostey : [materialy Vserossiyskoy nauch.-prakt. konf. s mezhdunarodnym uchastiem] [Social Practice of Today's Youth: the Search for New Identities]. Barnaul, 21–22 maya 2009 g. / ex. ed. S.G. Maksimova. Barnaul, 2009. – S. 34–38.
7. Frith S. The Sociology of Youth / S. Frith. London : Open University Press, 1984. – 265 p.
8. Selivanova O. O. Suchasna lingvistyka : terminologichna encyklopediya [Modern Linguistics: Terminology Encyclopedia] / O. O. Selivanova. – Poltava : Dovkillya-K, 2006. – 716 s.

Бешлей О. В. Структура и содержательное наполнение концепта YOUTH.

Статья посвящена исследованию структуры и содержательного наполнения концепта YOUTH, выведены доминирующие лексемы, которые номинируют данный концепт, установлены базовые семи в содержательном плане значения в виде ядра и периферии. Номинация включает имя концепта, лексему youth, ее синонимы, словосочетания, идиомы. Проведен компонентный и словообразовательный анализ. Также установлено место исследуемого концепта среди возрастных категорий, которые существуют в сознании носителей языка. Анализ проводится на материале толковых словарей английского языка.

Ключевые слова: *сема, ядерные признаки, периферийные признаки, компонентный анализ.*